

De boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*) op de uitkijk

ZWALUWEN

boven de boomgaarden

Elk jaar weer, tegen de tijd dat de fruitbomen in bloei komen, zijn ook de eerste zwaluwen er weer. Dat is geen toeval, bloesem in de bomen betekent voedsel voor insecten en vliegende insecten zijn op hun beurt voedsel voor zwaluwen.

Als aan het einde van de zomer het aantal insecten in de lucht begint te minderen, verzamelen zich de zwaluwen en gaan achter de zon aan, richting evenaar. Niet de naderende winterkou maar gebrek aan voedsel dwingt zwaluwen om dan uit te wijken naar voedselrijkere gebieden.

En hoe mooi de nazomer ook kan zijn, het geleidelijke wegtrekken van de zwaluwen, maakt ons weemoedig: begin augustus zijn de gierzwaluwen al weg, tegen het einde van die maand gaan de huiszwaluwen er vandoor, vanaf begin september verzamelen de boerenzwaluwen voor de lange tocht en even later zeggen ook de oeverzwaluwen ons vaarwel.

Zwaluwen vliegen van zomer naar zomer.

Sinds mensenheugenis en over de hele wereld zijn de mensen blij wanneer de zwaluwen terugkeren, de winter is voorbij, de zwaluwen brengen de zomer, betere tijden van geluk en voorspoed.

Wie het laatst vertrok is het eerst terug: einde maart is de oeverzwaluw weer te zien, op een mooie dag begin april is daar ineens de boerenzwaluw, de huiszwaluwen voegt zich erbij rond half april present en als tegen eind april de gierzwaluwen er ook weer zijn, kan de zomer beginnen.

Echte en niet echte zwaluwen

Er broeden 5 zwaluwsoorten in Nederland. Drie soorten echte zwaluwen en twee soorten gierzwaluwen.

Om met de gierzwaluwen te beginnen: de nachtzwaluw, de minst bekende, bruine geheimzinnige bosvogels die 's nachts met een vreemd snorrend geluid insecten vangen, die vrijwel zijn uitgestorven en die we hier buiten beschouwing laten.

Zijn neef de gewone gierzwaluw Paus paus is als stadsvogel, de zwaluw die de meeste mensen kennen. Maar een gierzwaluw is dus geen echte zwaluw. Hij nestelt heel verborgen in holten en kieren in gebouwen. Met tomeloze energie suizen deze grote, stoere, zwarte vliegers op zoele zomeravonden door de straten van alle steden en dorpskernen. Daarbij maken ze een hoog, schril geluid alsof ze gieren van de pret. Van gierzwaluwen wordt een mens vrolijk, ze bezorgen ons het ultieme zomer gevoel.

De oeverzwaluwen, de kleinste, nestelen in hoge oevers van rivieren waarin ze gangen van 80 cm graven

'Wie het laatst vertrok is het eerste weer terug'

om hun jongen in groot te brengen. Hun bovenzijde heeft de kleur van hun omgeving, beige grijs, de kleur van nat zand en een witte buik.

Van huiszwaluwen is vooral het nest bekend: van klei gemetseld, bolvormig en geplakt onder goot of overstek. Gezellig kwetterend vliegen ze boven de huizen waarbij hun blikerend witte buik en rugstreep, sterk contrasteert met de zwarte bovenzijde en vleugels.

En dan de meest nabije, de boerenzwaluwen. In sierlijke vlucht, laag over de weilanden, jagen ze

vooral op insecten rond het vee. Ze nestelen binnen in schuren en stallen in open, komvormige nestjes van klei, die ze direct onder de zoldering bouwen. Met hun lange staartpunten, rode keel en voorhoofd, roomkleurige buik en blauwzwarte bovenzijde, zijn ze heel herkenbaar.

Insecten verdelgers

Zwaluwen hebben gemeen dat ze leven van vliegende insecten. Ze verzamelen hun voedsel dus vliegend en versieren de hele dag de zomerse hemel. Maar ze jagen niet op dezelfde insectensoorten: boerenzwaluwen vangen vooral de grote insecten: dikke aasvliegen, horzels, dazen boven het vee en laag bij de grond, de oeverzwaluwen zijn meestal te vinden bij het water en vangen daar muggen en kleine insecten, huiszwaluwen de opstijgende insecten hoger in de lucht en gierzwaluwen zijn alles eters: van kleine libellensoorten tot miljoenen bladluizen die door de wind uit de bomen worden geblazen. Maar geen nood voor wie bijenkorven in de boomgaard heeft staan: gierzwaluwen vangen geen angeldragende insecten. Ze vangen dus niet de bijen maar wel de angelloze darren die ze bij een snelheid van maar liefst 50 km/uur van elkaar onderscheiden.

De woningnood is hoog

Wat de zwaluwen ook gemeen hebben is de woningnood. De boeren-, huis- en gierzwaluwen zijn van oorsprong rotsbewoners. Zo'n 30.000

jaren geleden waren de mensen hier in West Europa ook grotbewoners en waarschijnlijk hebben vanaf die tijd mens en zwaluw elkaars woning gedeeld. Toen de mensen hun vochtige rotswoningen verlieten en huizen gingen bouwen, volgden de zwaluwen hun en zijn hutten en later de gebouwen als kunstrotsen gaan beschouwen. En dat hadden ze misschien beter niet kunnen doen want zo werden de zwaluwen voor het bouwen van hun nesten afhankelijk van de ruimte en de mogelijkheden die mensen hun boden.

Zolang de mensen blij waren met de terugkeer van de zwaluwen en hun mogelijkheden boden om te nestelen, ging het prima met de zwaluwen.

Maar we wachten niet meer tot het eindelijk zomer wordt, we vliegen nu zelf van zomer naar zomer, insecten gaan we met gif te lijf en geluk is overal te koop. We bouwen zonder nestelmogelijkheden voor vogels, zonder beschutting biedende overstekken, met bouwmaterialen die ontoegankelijk zijn en waar nog vogels broeden worden ze dat vaak bewust onmogelijk gemaakt.

Ook de oeverzwaluwen hebben het moeilijk doordat vrijwel nergens meer waterlopen met natuurlijke oevers zijn waarin ze hun broedgangen kunnen graven.

Het gaat slecht met de zwaluwen, aantallen lopen van alle soorten schrikbarend terug.

Hulp om te overleven

Willen we de zwaluwen overlevingskansen geven, dan moeten we niet alleen de resterende nestplaatsen beschermen maar ook hun broedmogelijkheden uitbreiden.

Met simpele aanpassingen die niets hoeven te kosten, kunnen nieuwe broedmogelijkheden worden gecreëerd.

Maar de vier soorten stellen elk totaal andere eisen aan nestplaats en omgeving. Bovendien zijn de vogels zeer kritisch op de veiligheid van het nest. Dat is logisch want ze komen helemaal uit Afrika, een gevaarlijke reis van meer dan 5000 km, om hier bij ons hun jongen geboren te laten worden.

Als dat mislukt hadden ze net zo goed thuis kunnen blijven.

Wat kunt u doen?

Grofweg genomen broeden gierzwaluwen in steden en dorpskernen, huiszwaluwen in de buurt van gebouwen bij waterlopen, boerenzwaluwen bij de boerderijen. Maar er nestelen ook boerenzwaluwen onder een brug midden in Amsterdam. Vlakbij de zebra's van Artis, paarden dus, weliswaar exotische, maar hoe exotisch zijn zebra's voor boerenzwaluwen die de helft van het jaar vliegen boven de Afrikaans savannen met kuddes zebra's? En er broeden 'stadse' gierzwaluwen in een boerderij ergens midden tussen de maïsvelden.

Hoewel zwaluwen dus ook broeden op onverwachte plaatsen, is de kans op bezetting van kunstmatig aangebrachte broedmogelijkheden het grootst, als er nog zwaluwen in de omgeving voorkomen. Vooral aanpassingen voor boeren- en huiszwaluwen zijn kansrijk in het buitengebieden en aan de randen van steden en dorpen.

Elke zwaluwsoort stelt dus

Oeverzwaluwen

specifieke eisen aan plaats, vorm, hoogte, windrichting, formaat van het nest. Zo broeden gierzwaluw in nestkasten, maar de echte zwaluwen juist niet.

Op goed geluk een kunstnest zoals ze in de handel zijn, aan een muur hangen, werkt niet, is zonde van het geld en bovendien niet de beste hulp voor de vogels.

Ingewikkeld of kostbaar? Integendeel, bel of mail met Zwaluwen Adviesbureau en u krijgt kosteloos advies op maat.

Wie niet zeker weet welke zwaluwen er in de omgeving vliegen, kan het navragen bij een plaatselijke natuur- of vogelwerkgroep.

Behoud van de zwaluw

Of we de zwaluwen zullen behouden voor Nederland, hangt af van de broedmogelijkheden die wij hun willen bieden. Hierboven staat dat zwaluwen net zo goed "...thuis in Afrika..." hadden kunnen blijven. Ik schreef het zo omdat het leuk klinkt, maar het klopt niet. Thuis is, waar je bent geboren. Voor onze zwaluwen is Nederland het thuisland. Jaar na jaar keren ze terug naar hun vertrouwde nestplaats om hier bij ons hun jongen te krijgen. Wie eenmaal broedende zwaluwen aan of in zijn huis heeft, kan erop wachten, ieder voorjaar weer. Trouwere huisvrienden zijn er niet. 🍷

Tekst: Marjos Mourmans
Zwaluwen, Adviesbureau op non profit basis

www.zwaluwen.info

Beeld: huiszwaluwen; J. Walraven
de gierzwaluw; T. Tancraz
oeverzwaluw; W. Smeets

De gierzwaluw

Huiszwaluwen

Zwaluwen, Adviesbureau is gespecialiseerd in nestgelegenheid voor zwaluwen en gierzwaluwen.